

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

Кваліфікаційна робота
бакалавра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ РЕСТАВРАЦІЇ ТА УКРІПЛЕННЯ
ФАРБОВОГО ШАРУ ЖИВОПИСНИХ ПОРТРЕТІВ ОЛЬГИ ЖУДИНОЇ»**

Студентки 4 курсу RTM1-B20 групи,
спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація, освітньої програми
«Реставрація творів мистецтва»
Ільєвої Ольги Сергіївни

Керівник: **Гуцул Іван Андрійович**,
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри ОДПМ та РТМ

Рецензент: **Урсу Н.О.**,
доктор мис-ва, проф.

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕСТАВРАЦІЇ ТА УКРІПЛЕННЯ КАРТИНИ	6
1.1. Базові поняття та завдання реставрації.....	6
1.2. Фарбовий шар як об'єкт реставрації.....	16
1.3. Методи виявлення пошкодження та втрат на картинах.....	20
1.4. Закономірності укріплення фарбового шару.....	25
Висновки до 1 розділу.....	28
РОЗДІЛ 2 ТВОРЧІЙ МЕЙНСТРИМ ОЛЬГИ ЖУДИНОЇ	29
2.1. Життєпис та основні етапи творчої діяльності мисткині	29
2.2. Художній доробок художниці	33
2.3. Особливості написання та створення портретів.....	36
Висновки до 2 розділу.....	39
РОЗДІЛ 3 ПРОЦЕС РЕСТАВРАЦІЇ ПОРТРЕТУ ОЛЬГИ ЖУДИНОЇ	40
3.1. Діагностика стану портрета та його фотофіксація	40
3.2. Відновлення пошкоджених ділянок фарбового шару.....	43
3.3. Процес дублювання кромки портрета.....	46
Висновки до 3 розділу.....	48
РОЗДІЛ 4 РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ПАСПОРТ	49
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Українське мистецтво відрізняється своєю унікальністю і розмаїттям, а живописні портрети Ольги Жудіної є однією з найбільш визначних родзинок в скарбниці національної культури. Портрети цієї видатної художниці сповнені душевності, крім того їх можна назвати незаперечними художніми знахідками Подільського регіону, що заслуговують на особливий захист та реставрацію.

Олійний живопис –техніка яка була поширена в написанні портретів. Виникнувши ще в античні часи, він здобув велику славу завдяки шедеврам багатьох художників. Його історія налічує тисячоліття, а його техніка та виразність заворожують покоління за поколінням. Цю техніку використовувала мисткиня у своїх творах.

Вивчення твору О.Д. Жудіної набуло важливості у контексті зацікавлених мистецтвознавців та студентів мистецького фаху, зокрема збереженням та реставрацією живописних шедеврів. Аналіз процесу реставрації портретного живопису став цікавим напрямком у сучасній мистецькій науці. Проведене дослідження відбулося у рамках дипломної роботи О. Жудіної "Портрет молодої жінки". У своїх портретах художниця надавала особливу увагу саме жіночим обличчям, використовуючи яскраві контрасти кольорів та тони фарб.

Дипломна робота покликана розкрити важливі аспекти процесу реставрації портретів Ольги Жудіної, що сприятиме їхньому подальшому збереженню та відродженню для огляду наступними поколіннями митців та любителів мистецтва.

Актуальність теми. Реставрація фарбового шару живописних портретів Ольги Жудіної є актуальним завданням, оскільки час і природні процеси невпинно ставлять під загрозу їхню цілісність та художню цінність. Завдяки спеціалізованим технологіям реставрації та укріплення фарбового

шару можна забезпечити збереження та відновлення цих шедеврів мистецтва для майбутніх поколінь.

Мета полягає в пошуку методик реставрації та укріплення фарбового шару живописних портретів Ольги Жудіної.

Завдання роботи:

- дослідити базові поняття реставрації творів образотворчого мистецтва;
- вивчити фактори що впливають на стан фарбового шару живописних полотен та способи його укріплення;
- визначити методи виявлення пошкоджень і втрат фарбового шару живописних картин та закономірності їх укріплення;
- вивчити життєпис творчої діяльності Ольги Жудіної;
- проаналізувати творчий доробок мисткині і особливості написання портретів;
- діагностувати стан твору Ольги Жудіної «Портрет молодої жінки», здійснити фотофіксацію;
- відновити пошкоджені ділянки полотна і фарбового шару;
- виконати роботу над лаковим покриттям художнього твору.

Об'єкт дослідження: живописні портрети Ольги жудіної.

Предмет дослідження: методи реставрації та укріплення фарбового шару живописних портретів.

Методи дослідження:

- Історико порівняльний метод
- Методи аналізу та синтезу
- Методи реставрації та укріплення фарбового шару живописних творів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати проведеного дослідження були апробовані на науково-практичному круглому столі «Ars vitam docet – мистецтво навчає життя» який проходив у межах III

Всеукраїнського мистецького симпозиуму пам'яті професора Бориса Негоди,
05 квітня 2024 року, Кам'янець-Подільський.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Детально аналізуючи наукову працю можна віднайти різні специфіки та методики реставратора які постають головними завданнями, вони полягають у переданні автентичності того чи іншого твору мистецтва, що і є основним завданням реставратора. Реставратор повинен бути здатний виявити та реконструювати втрачені елементи, зберігаючи при цьому стиль, техніку та індивідуальні риси художника. Не менш важливими є знання та практика майстра, які допоможуть дати зворотній зв'язок, наступну реставратору.

Не менш важливим є знання та дослідження по збереженню творів та їх консервації. Правила щодо цих аспектів є обов'язковим для ознайомлення, оскільки неправильне зберігання твору можуть вплинути на її пришвидшене старіння. Умови навколишнього середовища, такі як: температура, вологість приміщення, пилове забруднення, дають поштовх для розвитку хворобливого стану державних пам'яток, приватних колекцій, музейних, особливо страждає живописний шар картин.

Фарбовий шар є одним з ключових об'єктів реставрації мистецьких творів, оскільки він не лише відображає мистецьке втілення авторської ідеї, але й є головним елементом картини, який піддається впливу часу, середовища та навколишніх факторів. Тому ця тема була невід'ємним етапом наукового дослідження. Реставратори проводять детальний аналіз стану фарбового шару, виявляючи пошкодження, втрати чи зміни, що сталися з часом. Це можуть бути тріщини, відшарування, вицвітання або зміни кольорів.

Існують певні методи та етапи реставрації, які допомагають виявити та дослідити пошкодження на картинах. Візуальний огляд, ІЧ-освітлення та УФ-освітлення, лабораторні дослідження, рентгенографія. Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, і використання комбінації різних технік дозволяє отримати більш повне уявлення про стан портрету та необхідні заходи для його реставрації.

Також було досліджено творчість подільської художниці Ольги Дмитрівни Жудіної, описано та розглянуто її досягнення та доробок за період творчого життя. Особливістю її художнього письма була передача українського колориту у живописних картинах. Найбільшим натхненням для неї були люди а саме їхні долі, особливо жіночі. У наукових джерелах було зазначено, що улюбленою темою художниці були саме жіночі портрети, оскільки вона була схвильована їх долею. Це твердження може довести кількість її портретів з жіночими обличчями.

Один із портретів мисткині було скрупульозно вивчено, а саме «Портрет молодої жінки» 1908 року. Певний період часу, картина перебувала на реставрації та доведена до автентичності. Досконало було описано процес реставрації який відбувався під керівництвом старшого викладача та реставратора. Впродовж практики усі дії були занесені до реставраційного паспорту.

За період дослідження були виконані такі завдання:

- 1) Визначено важливу роль професії реставратор та завдання які потрібно дотримуватись у цій сфері;
- 2) Детально проаналізовано засоби укріплення фарбового шару та його важливість у реставраційній праці;
- 3) Розглянуто методи виявлення пошкоджень на портреті та досліджено їх виконання;
- 4) Проаналізовано новітні матеріали та засоби для укріплення фарбового шару;
- 5) Вивчено життєпис та основні етапи творчості подільської художниці Ольги Дмитрівни Жудіної;
- 6) Розглянуто художній доробок художниці, та її привілеія до портретного жанру;
- 7) Виявлено особливість написання мисткинею художніх творів та її манера письма на полотнах;

- 8) Проведено діагностику картини «Портрет молодої жінки», описані закономірності фотофіксації у реставраційній праці;
- 9) Досліджено методи відновлення пошкоджених ділянок ґрунту та фарбового шару на портреті;
- 10) Описаний процес дублювання нових кромок у реставраційній практиці;
- 11) Написано реставраційний паспорт:

Підсумовуючи, слід зазначити, що особливості реставрації пов'язані на методах та практиці його виконання. Потрібно запобігати пришвидшеного старіння картин за допомогою правильних заходів щодо збереження та консервації. Глибоке розуміння технічних аспектів у реставрація фарбового шару живописних портретів вимагає високого рівня технічних знань та умінь, оскільки фарба може бути дуже чутливою до зовнішніх впливів і зносу з часом.

Загальною метою реставрації живописних портретів та картин є збереження їхньої краси та виразності на протязі часу, а також передача їхньої унікальної краси та значення майбутнім поколінням. Це чудово відображено у дослідженні портрету Ольги Жудіної. З кожним днем з'являється все більше новітніх технологій та методів, які потребують їхньому вивченню та ознайомленню щоб зберігати культурну спадщину країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alan Phenix., Ken Sutherland. The cleaning of paintings: effects of organic solvents on oilpaint films: Informa UK Limited, 2001, pp. 1-14
2. Cosentino A, Effects of different binders on technical photography and infrared reflectography of 54 historical pigments, International Journal of Conservation Science. 2015., Т. 6, №. 3 p.287-298.
3. Graham, I., The effect of solvents on linnoxyn films, Journal of the Oil & Colour Chemists. Association 36, 1953. pp. 500-6
4. Przepis na zaprawę kredowo-klejową. URL: <http://kopieobrazow.org/przepis-na> (date of access: 28.04. 2024).
5. Report from the Select Committee on the National Gallery;together with the Proceedings of the Committee, Minutes of Evidence, Appendix and Index , House of Commons, London: 1853
6. Stoner Joyce Hill., Rushfield., Rebecca Anne. Conservation of easel paintings. Routledge, 2021. С. 866;
7. Андрианова О.Б., Біскулова С.О., Борисенко М.О. Технологічне дослідження як складова експертизи та реставрації творів мистецтва на паперовій основі. Сучасні проблеми консервації і реставрації та писемної культури на пергаментній і паперовій основах, I Міжнар. наук.-практ. конф. Львів: 23 листоп. 2018. С. 23-31.
8. Андрианова О.Б., Біскулова С.О., Шибанова І.М. Кіновар і кадмій червоний: датування творів олійного живопису ХХ століття. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації, . XI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: 11–14 вересн. 2018. С.11-14.
9. Волік К. С. Реставрація живописного твору Є. Г. Волошинова: практичні рекомендації. Харківська державна академія дизайну та мистецтв, Образотворче мистецтво. 2013, №3. С. 30-33.
10. Дослідження та реставрація картини Барсена О. «Тарас Шевченко в Корсуні» з Шевченківського націон. заповід. у Каневі. URL:

file:///C:/Users/User/Downloads/apmpmn_2013_5_37%20(1).pdf (дата звернення: 2013р.)

11. Дослідження, консервація та реставрація музейних пам'яток: досягнення, тенденції розвитку Рішення ІХ Міжнародної науково-практичної конференції : веб-сайт. URL: <http://restorer.kiev.ua> (дата звернення: 1896)

12. Івасюк В. А. Питання відновлення ветхої полотняної основи у реставраційній практиці ХХ ст. Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського Національного Університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип.15. С. 120-121.

13. Ільєва О.С. Техніки живописного письма портретів Ольги Жудіної та особливості їх реставрації. *Збірник наукових праць студентів і магістрантів мистецьких спеціальностей педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. Вип. 17. С. 1-5.

14. Йоганнес І. Мистецтво кольору / пер. з англ. Святенко С. Київ: ArtHuss, 2022. 95 с.

15. Кабачинська С., Натхнення їй дала краса землі поділля, Кам'янець-Подільський вісник. 1995. № 63 с.

16. Кисельова Л.А. Дослідження, консервація та реставрація музейних пам'яток: досягнення, тенденції розвитку. *Наукові доповіді: 2013 рік: інформація і рецензії, ІХ Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: конф. зала нац. запов. "Софія Київська», 2013, С. 246-252.

17. Козловської О.С.; Специфіка реставрації олійного живопису на полотні (на прикладі «Натюрморту з виноградом» кін. ХІХ – поч. ХХ ст.); 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» ОНП «Реставрація станкового і монументального живопису»; Київ 2023. №5; С.– 24-25.

18. Левицька Ю. Атрибуція та історія реставрації портрета зі збірки Волинського краєзнавчого музею. Молоді дослідники, Українська академія мистецтва. Техніки та реставрації творів мистецтва. 2014. Вип. 22. С. 182-189.
19. Мазур А. Т. Особливості та методологія реставрацій крихких тонкозернистих полотон із фактурним авторським живописом. Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського Національного Університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип.15. С. 124–125.
20. Петренко А. А. Реставрація ікони «Христос Спаситель XIX ст. Збірки національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів Стародавній» Venice, Italy November 27–28, 2020. С. 220-223.
21. Положення про Державну науково-дослідну реставраційну майстерню УРСР: затв. наказом М-ва культури УРСР від 08 лютого 1990 р. 13. Про затвердження Положення про Науково-методичну раду з питань реставрації та реконструкції історичної забудови Міністерства регіонального розвитку та будівництва України та складу зазначеної ради. 1990. № 5. Пп. 4–
22. Про внесення змін до Закону України «Про музеї та музейну справу» із змінами, внесеними згідно із Законами: Закон України від 14 трав. 1999 р. № 659. Постанова Кабінету Міністрів України. 2000. 20 лип.
23. Прудніков С. З історії розвитку реставраційної справи в Україні: Бібліотечний вісник. Київ, 2001. Вип. 5. С. 43–47;
24. Рубан В. В. Український портретний живопис. Науковий збірник київської академії мистецтв. Дослід. та наук.-метод. Київ, 1846–1847. Вип.13. С. 213-219.
25. Техніко-технологічні методи дослідження олійного живопису. *Художня культура*: веб.-сайт. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/ay_2013_4_19%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/ay_2013_4_19%20(2).pdf) (дата звернення: 19.04.2013)

26. Урсу Н.О. Митці Кам'янця-Подільського: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: «Абетка» вул. Князів Коріатовичів 9а, 2016. 240 с.
27. Урсу Н.О., Гуцул І.А., Кам'янець на поділлі: події культурно-мистецького життя кінця ХІХ – середини ХХ ст. Актуальні питання гуманітарних наук Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Івано Франківськ: міністерство освіти і науки україни дрогобицький державний педагогічний університет імені івана франка, 2006. Вип. 36. С. 47-54.
28. ЦДАМЛМУ: Ф. Р-495, оп. 1 спр. 147: Особисті документи, посвідчення Дмитра Жудіна. 1897 р. – 1 аркуш, 11 жовтня 1876.
29. Шилинко Ю. Живописне полотно Тараса Шевченка “Катерина”: історія побутування, атрибуція та дослідження. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Мистецтвознавство. 2014. Вип. 25. С. 238-245.
30. Шульц Н.А. Особливості творчого становлення художниці Ольги Жудіної. Молодий вчений, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Мистецтвознавство. 2015. № 5. С.69-72.